

Марія Даценко,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053
m.datsenko.asp@kubg.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3140-7439>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасне суспільство характеризується швидкими змінами в усіх сферах життя, що особливо впливає на розвиток освітянського простору, де перетинаються нові цінності, цифрові технології та нові стилі життя, які вимагають передових освітніх педагогічних умов.

Розвиток особистості відбувається впродовж усього життя, але особливе значення має на етапі фахової підготовки у закладі вищої освіти, коли закладаються основи професійних якостей. Саме тому творчий потенціал як особистісна риса майбутнього вчителя музичного мистецтва на сучасній стадії розвитку вищої школи набуває все більшої актуальності, оскільки ефективність майбутньої професійної діяльності студента залежить не тільки від умінь і навичок, але й від його особистого творчого розвитку.

Тривалий період часу проблеми методичної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва розроблялися в руслі концепції регуляції соціальної поведінки, через організацію відповідного освітнього процесу. Нинішні процеси в Україні зумовлюють необхідність переосмислення концептуальних засад підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

У статті розглянуті актуальні педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі методичної підготовки. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній теорії та практиці, визначено мету, розкрито сутність педагогічних умов у освітньому процесі та їхній вплив на розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі методичної підготовки.

Ключові слова: мистецька освіта, майбутній вчитель музичного мистецтва, розвиток творчого потенціалу, педагогічні умови, методична підготовка.

Mariia Datsenko

Educational Issues of Development of Future Music Teacher's Creative Potential in the Course of Methodological Training

Modern society is characterised by rapid changes in all areas of life, which especially affects the development of educational space where new values and digital technologies, new lifestyles that require advanced educational and pedagogical conditions.

The personality development takes place throughout the entire life, yet, it becomes of particular importance at the stage of undergoing professional training in a higher education institution when the foundations of professional qualities of a specialist are formed. That is why creative potential as a personal trait of a future music teacher is gaining more and more relevance at the current stage of development of higher education, as the effectiveness of a student's future professional activity depends not only on professional skills and abilities, but also on a student's personal creative development.

For a long period of time, the issues of methodological training of future specialists in the field of music were considered in line with the concept of social behaviour regulation due to the way the respective educational process was organized. The current processes in Ukraine necessitate the reinvention of the conceptual foundations of the training of future music teachers.

The paper considers current educational issues of development of creative potential of a future music teacher in the course of metodological training. It analyses the state of the studied issue in psychological and pedagogical theory and practice, determines the objective and reveals the essence of pedagogical conditions in the educational process and their effect on development of the creative potential of a future music teacher in the course of metodological training.

Key words: art education, future music teacher, creative potential development, pedagogical conditions, metodological training.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022

© Даценко М., 2022

Постановка проблеми.

Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі методичної підготовки потребує виявлення й реалізації певних чинників. Такими чинниками є педагогічні умови, реалізація яких сприятиме тому, що методична підготовка майбутнього фахівця стане джерелом його творчого розвитку та самовдосконалення.

Мета статті — визначення провідних педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі методичної підготовки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментальні дослідження з проблематики творчості та творчого потенціалу особистості проводять вітчизняні науковці та їхні послідовники в різних контекстах та інтерпретаціях (Є. Бистрицький, І. Бичко, А. Бойко, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, О. Поліщук, М. Попович, Д. Свириденко, І. Степаненко та ін.). Психологічні аспекти становлення творчого потенціалу особи розглядаються у працях І. Беха, О. Киричука, С. Максименка та ін. У галузі педагогічних наук розвиток творчого потенціалу особистості досліджували В. Вербець, Н. Кічук, О. Олексюк, С. Сисоева та ін. Проте з огляду на процес методичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва зазначена проблема потребує подальших досліджень.

Методологія дослідження ґрунтується на загальнотеоретичних та методологічних положеннях філософії, психології та педагогіки щодо розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі методичної підготовки. Для реалізації поставленої мети застосовувалися методи теоретичного та емпіричного дослідження (аналіз наукової літератури, синтез, систематизація, узагальнення).

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблеми розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва дало змогу визначити, що даний процес суттєво розвивається в період набуття нових знань та практичних навичок під час методичної підготовки, а також у процесі проведення різних науково-практичних заходів.

Для розробки методики розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного

мистецтва у процесі методичної підготовки необхідно визначити педагогічні умови, які сприятимуть успішній реалізації цієї методики.

У наукових працях вітчизняних авторів вказується, що будь-яка система, в тому числі педагогічна, успішно функціонує і розвивається при дотриманні певних умов (О. Бражнич [1], Т. Гуцан [2], Н. Цюлюпа [10] та ін.).

Визначення дефініції «умова» можна знайти у довідковій літературі, де вона трактується як вимога, що висувається в договорі однією із сторін-учасниць, чи обставина, від якої щось залежить.

За визначенням О. Бражнич, педагогічна умова має розумітися як сукупність форм, можливостей та обставин здійснення освітнього процесу, спрямованих на досягнення дидактичних цілей [1]. Педагогічні умови спрямовані на активізацію процесу методичної підготовки та реалізують всі складові педагогічного феномену, для розвитку якого вони були розроблені.

Дослідниця Т. Гуцан вказує на те, що педагогічні умови — це «структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей» [2]. Вони спрямовані на створення всебічної підтримки суб'єктів освітнього процесу.

Отже, педагогічні умови в контексті означеної теми — це система взаємопов'язаних чинників і передумов, покликаних забезпечити ефективний розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі методичної підготовки.

Творчий потенціал ми визначаємо як інтегративну властивість, яка показує, що становлення будь-якого потенційного утворення можна уявити як багаторівневий процес, в якому на кожному наступному рівні вже сформовані здібності входять у новий синтез з особистісно-психологічними утвореннями: інтересами, потребами, мотивами. Інтеграція характерна як для тимчасових рівнів творчості (минулого, теперішнього, майбутнього), так і для репродуктивного (що включає відтворення раніше актуалізованого рівня у світлі нових творчих завдань) і продуктивного компонентів.

Умови ефективності професійної діяльності майбутнього вчителя можна визначити як суб'єктивні та об'єктивні. Головною об'єктивною

умовою у його педагогічній діяльності є досягнення успіху, формування потреби та здібності саморуху до вершин професіоналізму в обраному векторі, готовність до реалізації своїх професійних знань, умінь та навичок, здобутих у закладі вищої освіти. Суб'єктивною умовою є наявність інтересу до професії вчителя музичного мистецтва, здібностей, нахилів тощо.

У своєму дослідженні Хуа Вей обґрунтовує педагогічні умови, що сприяють розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва [9]. Ґрунтуючись на дослідженнях науковця, ми виокремлюємо такі педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі методичної підготовки:

— стимулювання ціннісної установки майбутнього учителя музичного мистецтва щодо розвитку творчого потенціалу;

— організація креативно орієнтованого та розвивально-освітнього середовища;

— впровадження проектних технологій у процес методичної підготовки.

Розглянемо означені педагогічні умови розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі методичної підготовки.

Перша педагогічна умова — стимулювання ціннісної установки майбутнього учителя музичного мистецтва щодо розвитку творчого потенціалу — визначається дефініцією «установка». Вона використовується для позначення налаштованості на певну дію, яка підкріплюється вже набутих досвідом. Ціннісний компонент має велике значення в контексті установки, він реалізує організуючу функцію. Це пов'язує й ототожнює поняття «настанова» й «ціннісна орієнтація», адже система ціннісних орієнтацій особистості відображує її активну вибірковість, що визначається схильністю суб'єкта до будь-якого об'єкта.

Хуа Вей стверджує, що активізація ціннісної установки на розвиток творчого потенціалу у майбутніх учителів музичного мистецтва потребує пробудження всіх сфер їхньої особистості в означеному напрямі й має здійснюватися через увесь спектр видів діяльності у закладі вищої освіти [8]. Дослідник зазначає, що процес стимулювання ціннісної установки на формування творчого потенціалу передбачає перехід від первинного засвоєння студентами норм, методів і технологій професійної діяльності через самоактуалізацію, усвідомлення індивідуальних можливостей і обмежень щодо виконання професійної діяльності, через підсилення позитивних й зменшення негативних якостей, збагачення власного художньо-професійного й особистісного досвіду, необхідного для досягнення успіху в освітньо-професійній діяльності та здійснення

її на продуктивно-творчому рівні, до самостійної творчої діяльності.

Друга педагогічна умова — організація креативно орієнтованого та розвивально-освітнього середовища — націлена на зняття психологічних бар'єрів у творчій діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва, розширення творчого досвіду здобувачів і формування у них творчо орієнтованого педагогічного світогляду. Потреба у творчій діяльності є невід'ємною характеристикою особистості митця. Цю характеристику необхідно прийняти до уваги в контексті створення креативно орієнтованого та розвивально-освітнього середовища, атмосфера якого має налаштувати студентів на творчість, формувати у них інтерес до творчого розв'язання проблемних освітньо-професійних завдань. При цьому таке середовище має враховувати різномірну методичну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва, різні ступені прояву їхнього творчого потенціалу, художньо-комунікативних здібностей, різні інтереси, бажання та рівні пізнавальної активності [9].

У нашому розумінні, креативно орієнтоване та розвивально-освітнє середовище вищої школи є соціально-педагогічним утворенням, у якому і відбувається розвиток творчого потенціалу здобувачів — майбутніх учителів музичного мистецтва. Така характеристика розвивально-освітнього середовища ґрунтується на розумінні того, що креативність учителя музичного мистецтва є невід'ємним компонентом методичної підготовки, умовою особистісного та професійного зростання, рушійною силою впровадження інноваційних технологій у процесі самоосвіти та педагогічної практики.

Третя педагогічна умова — впровадження проектних технологій у процес методичної підготовки. Дефініція «проектування» (від латин. *projectus* — кинутий вперед) з філософської точки зору визначається як процес перетворювальної діяльності, результатом якої є проект. У просторі педагогічної науки діяльність проектування посідає значне місце та визначається дослідниками як специфічний вид розумової активності [9]. Доцільність впровадження педагогічної умови, пов'язаної з діяльністю проектування, в систему методичної підготовки пов'язується з тим, що на різних етапах виконання проекту майбутній вчитель музичного мистецтва має опанувати різні види діяльності, кожен з яких реалізує творчу спрямованість і відповідно розвиває творчий потенціал.

Означена педагогічна умова має в основі принцип усвідомленого саморозвитку, який потребує від майбутнього вчителя музичного мистецтва постановки таких проектних завдань, вирішення яких, у свою чергу, стане основою для нових задач з метою постійного зростання [9]. На основі рефлексії й оцінки результатів як етапу проектної

діяльності відбувається усвідомлення, передбачення і прогнозування студентом подальшого творчого, професійного й особистісного розвитку.

Висновки. Майбутньому вчителю музичного мистецтва необхідні не тільки глибокі знання в галузі педагогіки, психології, своєї дисципліни, але й спеціальні знання та вміння, які сприяють активізації творчого потенціалу особистості та формуванню творчої активності. Сучасне розуміння вчителя музичного мистецтва як самоорганізованого суб'єкта висуває нові вимоги до його

професійних та особистісних якостей. Такий вчитель повинен мати не тільки набір професійних компетентностей, але й стійку світоглядну позицію, що ґрунтується на системі цінностей попередніх поколінь і розвивається під впливом сучасних досягнень. Підсумовуючи означене вище, можемо констатувати, що при реалізації виокремлені педагогічні умови сприятимуть ефективному розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі методичної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бражнич О. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук. Кривий Ріг, 2001. 238 с.
2. Гуцан Т. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів економіки до профільного навчання старшокласників. URL: <http://intkonf.org> (дата звернення: 29.10.2022 р.).
3. Коновальчук В. Розвиток творчого потенціалу особистості в просторі освіти: дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.10 — філософія освіти. Київ, 2017. 486 с.
4. Олексюк О., Ткач М. Музично-педагогічний процес у вищій школі. Київ: Знання України, 2009. 123 с.
5. Олексюк О. Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті: моногр. Вид. 2-ге, перероб. та допов. Київ, 2019. 268 с.
6. Сисоєва С. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 1997. 428 с.
7. Федоришин В. Фахово-орієнтаційний напрям забезпечення свідомого ставлення майбутніх учителів музики до вибору стратегії практичної діяльності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 10 (2). С. 174–180.
8. Хуа Вей. Педагогічні умови формування творчого потенціалу майбутніх учителів музики. *Наукові записки: Серія: Педагогічні науки*. Вип. 157. Кропивницький, 2017. С. 245–250.
9. Хуа Вей. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчання гри на фортепіано: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 2017. 227 с.
10. Цюлюпа Н. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2009. 236 с.

REFERENCES

1. Brazhnych, O. (2001). Pedagogical conditions for differentiated education of secondary school students. *Candidate's thesis*. Kryvyi Rih (in Ukrainian).
2. Hutsan, T. Pedagogical conditions for development of the readiness of future economics teachers for specialized training of high school students. (in Ukrainian). <http://intkonf.org>
3. Konovalchuk, V. (2017) Development of creative potential of the individual in the educational domain. *Doctor's thesis*, Kyiv (in Ukrainian).
4. Oleksiuk, O. (2009). Musical and pedagogical process in higher school. Kyiv: Znanntia Ukrainy (in Ukrainian).
5. Oleksiuk, O. (2019). Development of spiritual potential of a person in post-classical art education. Kyiv (in Ukrainian).
6. Sysoieva, S. (1997). Theoretical and methodological foundations of training a teacher for developing the creative personality of the student. *Doctor's thesis*, Kyiv (in Ukrainian).
7. Fedoryshyn, V. (2013). Professional orientation direction of ensuring the conscious attitude of future music teachers to choosing a strategy of practical activity. [Professional Orientation Direction of Ensuring the Conscious Attitude of Future Music Teachers to Choosing a Strategy of Practical Activity].

- Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky — Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University. Pedagogical Sciences, issue 10 (2), 174–180 (in Ukrainian).*
8. Hua Wei. (2017). Pedahohichni umovy formuvannia tvorchoho potentsialu maibutnikh uchyteliv muzyky [Pedagogical Conditions for Development of Creative Potential of Future Music Teachers]. *Naukovi zapysky: Serii Pedahohichni nauky — Academic notes: Pedagogical Sciences Series, issue 157, 245–250 (in Ukrainian).*
 9. Hua Wei. (2016). Sutnist tvorchoho potentsialu i kontseptualni pidkhody u konteksti yoho rozvytku [The Essence of Creative Potential and Conceptual Approaches in the Context of its Development]. *Naukovi zapysky: Pedahohichni nauky — Academic Notes: Pedagogical Sciences, issue 143, 212–215 (in Ukrainian).*
 10. Tsiuliupa, N. (2009). Pedahohichni umovy formuvannia metodychnoi kompetentnosti maibutnioho vchytelia muzyky v protsesi instrumentalnoi pidhotovky [Pedagogical Conditions for Development of Methodological Competence of a Future Music Teacher in the Course of Instrumental Training]. *Candidate's thesis, Kyiv (in Ukrainian).*

Стаття надійшла до редакції 30.09.2022 р.

Прийнято до друку 30.10.2022 р.